

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Кічурчак Маріанни Василівни на тему
«Відтворення суспільних благ в економічній системі України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

**Актуальність теми дослідження, її зв'язок з програмами, планами,
темами**

Відтворення суспільних благ є об'єктивною характеристикою соціалізації сучасної ринкової економіки, що тісно пов'язана з необхідністю більш ефективного задоволення суспільних потреб, коригування можливостей ринкового механізму та сприяння прогресивним соціально-економічним змінам. Воно є достатньо складним та суперечливим процесом, що вимагає повнішого обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробки практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів надання суспільних благ в сучасних умовах України.

Актуальність дослідження даної проблеми пояснюється наявністю елементів невизначеності та суперечливості у теоретико-методологічних і практичних підходах щодо сутності, структури та механізмів відтворення суспільних благ, що зумовлює погіршення результативності їх надання, веде до посилення соціальної напруги і невизначеності під час знаходження «точки рівноваги» індивідуальних і суспільних інтересів, зниження рівня соціальної безпеки в країні. Це вимагає комплексного, ґрунтового аналізу уже наявних теоретико-методологічних і практичних засад відтворення суспільних благ і розробки нових, спрямованих на підвищення результативності діючої моделі забезпечення цих благ в національній економіці в умовах реалізації стратегії сталого розвитку. Саме на поглиблення існуючих і розроблення нових теоретико-методологічних і прикладних засад процесу відтворення суспільних благ та обґрунтування рекомендацій щодо підвищення його результативності в економічній системі України в контексті сучасних вимог, що виникли у зв'язку з

Заступник канцелярія
Д-р Ірина Іванівна Франка
Вхідний № 197
15. 02 2018

реалізацією стратегії сталого розвитку, спрямована дисертаційна робота Кічурчак М.В.

Наукова праця М. В. Кічурчак є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри економіки України Львівського національного університету імені Івана Франка («Теоретико-прикладні засади сталого розвитку національної економіки в Україні», «Державне програмування сталого розвитку національної економіки: теоретичні і прикладні аспекти», «Наукові засади формування стратегії сталого розвитку в Україні»). У межах вказаних наукових тем автором досліджено теоретико-методологічні та прикладні проблеми відтворення суспільних благ, сформовано рекомендації щодо активізації впровадження технології програмно-цільового бюджетування, інвестування з державно-приватного партнерства, здійснено концептуалізацію моделі безперервності забезпечення суспільних благ в умовах зміни імперативу розвитку з сировинно-орієнтованого на сталий в економічній системі України.

Отже, дисертація Кічурчак М.В. виконана на актуальну наукову тему, що вирішує складну проблему, пов'язану з розробленням теоретико-методологічних і практичних засад відтворення СБ в економічній системі України з огляду на реалізацію стратегії сталого розвитку.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені у дисертації М. В. Кічурчак, є достатньо обґрунтованими, спираються на системний аналіз економічних явищ і процесів, сучасні досягнення економічної теорії у сфері відтворення суспільних благ, містять авторські наукові розробки на підставі використання значного обсягу фактологічних даних. Здобувачем опрацьовано значний масив наукових праць відомих українських і зарубіжних учених-економістів з даної проблематики, що сприяло формуванню комплексного бачення під час дослідження відтворення суспільних благ і визначенню способів підвищення результативності цього процесу в економічній системі України. Дисертація ґрунтується на використанні різних видів інформаційних даних, серед

яких є статистичні матеріали Державної служби статистики України, Євростату, міжнародних організацій, нормативно-правові акти України та інших країн, вітчизняні та зарубіжні монографічні видання і наукова періодика, низка аналітичних досліджень органів державної влади тощо. У роботі використано достатню кількість матеріалів, які репрезентують результати власних досліджень автора. Список використаних джерел складається із 775 найменувань.

Наукові положення, висновки і рекомендації базуються на використанні загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження – наукової абстракції, історичного і логічного; індукції та дедукції; аналізу та синтезу; порівняння та аналогій; формалізації; канонічного, кластерного, регресивно-кореляційного, факторного аналізів та інших.

3. Новизна наукових положень і результатів, одержаних особисто здобувачем та поданих на захист

Ознайомлення зі змістом дисертації та її авторефератом дало можливість визначити основні наукові положення та висновки, що сформовані здобувачем і характеризуються науковою новизною та відображають особистий внесок дисертанта:

уперше:

- запропоновано концептуальну модель відтворення суспільних благ в економічній системі України в умовах реалізації стратегії сталого розвитку з урахуванням системно-синергетичної парадигми. Автором визначено підґрунтя для концептуалізації відповідної моделі, яким є функціональна пов'язаність і узгодженість світоглядних засад теорії та практики відтворення суспільних благ з реальними можливостями національної економічної системи забезпечувати/надавати такі блага згідно із встановленими цілями і завданнями розвитку;
- розкрито внесок українських учених-економістів кінця XVII – початку XX ст. у формування теорії відтворення суспільних благ, що сприяє відновленню цілісності поступу теорії відтворення суспільних благ з огляду на імплементацію наукових досягнень українських учених-економістів у даній сфері до світової економічної думки, генетично-еволюційне відродження наукових дискусій з

питань перманентності забезпечення/надання таких благ у кінці ХХ – початку ХХІ ст.;

– ідентифіковано особливості формування економічної онтології дослідження відтворення суспільних благ, до яких належать пов'язаність еволюції вихідних теоретико-методологічних засад пізнання складних взаємозв'язків і взаємозалежностей у цій сфері та гносеологія економічних систем. Автором запропоновано розширену економіко-онтологічну модель відтворення суспільних благ у національній економічній системі, де представлено такі головні складові, як позаекономічні чинники (формальні і неформальні норми, логіка суспільної взаємодії та ін.), політичний ринок, держава, фірми і домогосподарства, приватне забезпечення/надання таких благ, зв'язки із зовнішнім світом;

удосконалено:

– наукові підходи до дослідження еволюції поглядів на формування теорії відтворення суспільних благ у світовій економічній науці у частині визначення особливостей теоретико-методологічних і прикладних засад пізнання безперервності забезпечення/надання таких благ на кожному етапі її становлення. Це допомогло обґрунтувати генетично-еволюційну зумовленість міждисциплінарного характеру і багатовекторності наукових досліджень, завдяки яким відбувалося доповнення та розширення теоретичних основ у поясненні відтворення суспільних благ;

– теоретико-методологічні засади дослідження відтворення суспільних благ у частині виокремлення теоретико-гносеологічних векторів змістового розкриття цього процесу, підґрунтям чого є сукупність науково-обґрунтованих критеріїв їхньої класифікації та типології;

– наукове визначення економічної сутності суспільних благ і відтворення цих благ, які на відміну від уже раніше представлених, логічно доповнюють одне одного, акцентують увагу на складному внутрішньому змісті таких благ і процесу безперервності забезпечення/надання, підґрунтям чого є збірність даних економічних понять, врахування відносності прояву основних властивостей цих благ, що детерміновано наявними стандартами суспільної

взаємодії та інституційованими квазіринковими процедурами у сфері їхнього створення;

– теорію відтворення суспільних благ у частині виокремлення критеріїв використання інституту державно-приватного партнерства у забезпеченні/наданні даних благ і формування методологічного інструментарію до оцінювання характеру інвестування заходів з державно-приватного партнерства за допомогою побудови низки регресивно-кореляційних моделей і факторного аналізу;

– методологічні підходи до характеристики стану відтворення суспільних благ і основних умов реалізації такого процесу в національній економіці (на прикладі сфери культури), що ґрунтуються на використанні інструментарію економетричного моделювання, статистичного аналізу та індексування, систематизації тенденцій бюджетного фінансування;

– науково-методологічні підходи до оцінювання зарубіжного досвіду організації виробництва суспільних благ, що полягають у використанні комплексу показників і порівняльного аналізу особливостей фіскальної децентралізації для України, країн ЄС і окремих постсоціалістичних країн, згідно з чим сформовано головні напрями його імплементації до вітчизняної практики відтворення цих благ;

– теоретико-методологічні підходи до визначення впливу інституційних чинників на механізм відтворення цих благ у частині порівняльного аналізу їхньої еволюції, застосування сукупності індикаторів і побудови економетричних залежностей для України та окремих постсоціалістичних країн;

набули подальшого розвитку:

– структурування методологічних принципів та аналітичного інструментарію дослідження відтворення суспільних благ; ідентифікація особливостей та умов відтворення суспільних благ в адміністративно-командній системі України; наукові підходи до обґрунтування значення інституційних зрушень у системі відтворення суспільних благ; визначення науково-методологічних засад здійснення фіскального обміну у системі відтворення суспільних благ; обґрунтування доцільності активізації використання програмно-

цільового методу бюджетування для поліпшення відтворення суспільних благ в економіці України.

4. Значення результатів дослідження для науки і практики та рекомендації щодо їх використання

Практичне значення сформульованих автором теоретичних положень, висновків і рекомендацій полягає у можливості їх використання для розвитку сучасної економічної науки та практики господарювання, що підтверджено довідками про впровадження, що надані Харківським національним університетом будівництва та архітектури (№ ДР 0113U001344; довідка № 07/242 від 01.02.2017 р.); Міністерством фінансів України (довідка № 16000-04-17/6717 від 14.03.2017 р.); Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 3904-05/19117-0916000-04-17/6717 від 08.06.2017 р.); Міністерством культури України (довідка № 746/9/53-17 від 04.05.2017 р.); Департаментом з питань культури, національностей та релігій Львівської обласної державної адміністрації (ЛОДА) (довідка № 08/721 від 13.04.2017 р.); Департаментом економічної політики ЛОДА; Головним управлінням Державної фіскальної служби України у Львівській області (довідка № 597 від 04.10.2017 р.); Громадською радою при ЛОДА (довідка №11/03-2017 від 03.04.2017 р.); Громадською організацією «Центр суспільних інновацій» (довідка № 09/03-17 від 30.03.2017 р.).

Теоретичні та методичні розробки автора використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Економічна теорія», «Економіка України», «Історія економіки та економічної думки України», «Економічний аналіз державних програм», «Сучасні проблеми економіки», «Державне програмування розвитку людського потенціалу національної економіки» у Львівському національному університеті імені Івана Франка (довідка № 798-Н від 27.02.2017 р.);

Результати дисертаційної роботи доповідались і одержали позитивну оцінку на багатьох міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях упродовж 2009–2017 рр., мають значне просторове охоплення.

міста України – Запоріжжя, Київ, Луганськ, Львів, Одеса, Харків, Хмельницький, Ужгород, закордонні міста – Лодзь, Мінськ, Санкт-Петербург.

Наукових положень, висновків і рекомендацій представлених у кандидатській дисертації Кічурчак М. В. «Розвиток підприємництва у сфері мистецтва в умовах ринкової трансформації економіки України», що захищена за спеціальністю 08.01.01 – економічна теорії у березні 2002 р., у даній дисертації, яка подана на здобуття наукового ступеня доктора наук, не виявлено.

5. Зміст та завершеність дослідження

Виконане наукове дослідження Кічурчак М. В. за обсягом і глибиною є дуже ґрунтовним. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає право стверджувати, що автором досягнуто поставленої мети. Підґрунтям є поглиблення наявних і розроблення нових теоретико-методологічних засад відтворення суспільних благ та надання практичних рекомендацій щодо підвищення його результативності в економічній системі України з урахуванням загальноцивілізаційних тенденцій і національних особливостей розвитку. Цьому сприяли вдало сформульовані мета, завдання, об'єкт і предмет наукового дослідження, що дало змогу структурувати дисертаційну роботу і логічно-послідовно розкрити найважливіші особливості та закономірності відтворення суспільних благ у національній економічній системі в умовах реалізації стратегії сталого розвитку. З цього погляду дисертація М. В. Кічурчак є завершеним науковим дослідженням, в якому представлено теоретико-методологічні та науково-практичні обґрунтування удосконалення процесу відтворення суспільних благ в економічній системі України, що містять елементи наукової новизни.

У першому розділі – «Теоретико-гносеологічні засади відтворення суспільних благ в економічній системі» – розкрито економічну сутність суспільних благ і природу їхнього відтворення, генезу та еволюцію поглядів представників наукових економічних шкіл на теорію відтворення суспільних благ у світовій економічній науці, у т.ч. внесок українських учених-економістів у формування теорії відтворення суспільних благ. Аналіз економічної сутності суспільних благ ґрунтується на систематизації основних критеріїв їхньої

класифікації (с. 41-47) та доповненні власними (характер вишикнення і нагальність задоволення; с. 47-48), типології цих благ за їхніми основними властивостями (с. 49-53). У дисертації представлено авторський підхід до визначення економічних категорій «суспільні блага» (с. 56-57) і «відтворення суспільних благ» (с. 66), відзначено їхні відмінності від вже існуючих (с. 57-58, 67-68). Це сприяло обґрунтуванню на теоретико-методологічному рівні особливостей природи відтворення даних благ, визначенню теоретико-гносеологічних векторів змістового розкриття і специфічних ознак цього процесу з позиції сталого розвитку економічної системи (с. 69-70).

У науковому дослідженні розкрито основні віхи еволюції теорії відтворення суспільних благ у світовій економічній думці від доби Античності і до початку ХХІ ст. (с. 72-114), визначено місце і значення ідей, концепцій та системи наукових поглядів українських учених-економістів ХVІІ – початку ХХ ст. для формування і розвитку цієї теорії (с. 116-130). У дисертації аргументовано, що теоретична об'єктивізація відтворення суспільних благ пов'язана із зародженням світоглядно-філософських уявлень про державу та управління нею, формуванням політичних основ суспільної взаємодії, виокремленням економічних чинників надання цих благ і соціалізацією економічної системи.

У другому розділі – **«Методологія дослідження відтворення суспільних благ в економічній системі»** – охарактеризовано методологічні принципи дослідження відтворення суспільних благ в економічній системі (с. 147-154), що дало змогу визначити системно-синергетичну парадигму як важливу науково-методологічну основу пізнання цього процесу (с. 155-157). На теоретичному рівні розкрито основні чинники економічної онтологізації відтворення суспільних благ, підґрунтям чого стали висновки щодо гносеології економічних систем (с. 159-164) та еволюції теоретико-методологічних засад перманентності забезпечення цих благ (с. 165-169). Це допомогло здобувачеві представити просту онтологічну модель відтворення суспільних благ (с. 169-170), визначити основні теоретико-методологічні передумови її ускладнення (с. 171-174) і сформувати розширену економіко-онтологічну модель цього процесу (с. 174, додаток В, рис. В.3).

Належно обґрунтованими є і наукові підходи М. В. Кічурчак до пояснення головних умов детермінації механізму відтворення суспільних благ (с. 177-181), згідно з цим дано наукове трактування сутності цього механізму (с. 182), виокремлено його основні структурні елементи (с. 182-185) та визначено принципи функціонування (с. 186-187). Крім того, у дисертації структуровано аналітичний інструментарій дослідження відтворення суспільних благ в економічній системі (с. 197-198), ідентифіковано особливості його використання під час пізнання окремих аспектів цього процесу (с. 188-196), наголошено на комплексності застосування (с. 198-199) з огляду на необхідність реалізації стратегії сталого розвитку національної економічної системи.

У третьому розділі – **«Трансформація механізму відтворення суспільних благ в умовах формування ринкової економічної системи в Україні»** – проаналізовано процес відтворення суспільних благ в адміністративно-командній системі (с. 203-213) і доведено, що орієнтованість на високі стандарти забезпечення населення такими благами і погіршення економічної бази їхнього надання через нагромадження проблем хронічного характеру в розвитку економіки України за часів СРСР, які були передумовами посилення суперечностей уже після проголошення незалежності (с. 214-215). Відзначимо, що автором сформовані теоретико-методологічні підходи до визначення важливості інституційних зрушень у системі відтворення суспільних благ під час переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки у нашій країні (с. 216-218). Зокрема, у дисертації обґрунтовано, що становлення інститутів суспільного вибору (с. 218-227), приватизації (с. 228-234), благодійництва (с. 235-237) і тіньової економіки (с. 238-248) не лише створили основу для побудови нової системи взаємодії держави, фірм і домогосподарств у цьому процесі, а й спричинили погіршення результативності надання таких благ в економічній системі України. Для цього використано інструментарій канонічного, економетричного, кластерного і факторного аналізу. Аргументовано, що позитивні зрушення у відтворенні суспільних благ можливі завдяки досягненню високого рівня забезпечення політичних прав, громадянських свобод і протидії

корупції, завершенню приватизації, активізації розвитку інституту благодійництва, зменшенню рівня тінізації економічної системи України (с. 250-253).

Застосування системно-синергетичного аналізу дозволило автору обґрунтувати головні теоретичні засади фіскального обміну (с. 254) та запропонувати методологічні підходи до його оцінювання за допомогою таких показників, як індекс зміни структури податкових надходжень, індекс зміни пропорцій оподаткування, еластичність доходів зведеного бюджету за прямими і непрямими податками, та індикаторів фіскальної децентралізації (с. 255-273). На наш погляд, у дисертаційній роботі належно розкрито наявність хронічних суперечностей у сфері відтворення суспільних благ, що спричинене чинниками перманентного реформування діючої моделі фіскального обміну, та розроблено пропозиції з підвищення результативності цього процесу в Україні (с. 274-276).

Дисертантом проаналізовано та виявлено основні закономірності розвитку інституту державно-приватного партнерства в економічній системі України, обґрунтовано, що його вплив на відтворення суспільних благ є незначним через недосконалість нормативно-правової бази, невизначеність курсу держави та очікувальну поведінку суб'єктів підприємництва (с. 279-283), запропоновано методологічні підходи до оцінювання соціально-економічних умов його розвитку через побудову економетричних моделей (с. 285), проведення факторного аналізу (с. 285-291) і порівняння стану справ у цій сфері (с. 284) в Україні та окремих пострадянських країнах. Автором наведено переконливі аргументи на користь поглиблення імплементації інституту державно-приватного партнерства у відтворенні суспільних благ в національній економічній системі, що дасть змогу поліпшити результативність надання таких благ (с. 304-305).

У четвертому розділі – «Потенціал відтворення суспільних благ та його реалізація в економічній системі України (на прикладі сфери культури)» – представлено комплекс показників, за допомогою яких здійснено інтегральну оцінку характеру відтворення суспільних благ сфери культури (інтегральний індекс зростання закладів культури, інтегральний індекс зростання відвідувань

населенням закладів культури, регіональний індекс рівня забезпеченості закладами культури, інтегральний коефіцієнт нерівномірності забезпечення населення закладами культури, ранговий індекс активності відвідувань закладів культури; с. 323-325, 347-352, 355-359), а також низку економетричних залежностей (с. 319, 339-340). Це дало змогу виокремити основні етапи та особливості відтворення суспільних благ сфери культури (с. 337-339, 352-355) в економічній системі України, визначити найбільш проблемні напрями, які потребують удосконалення, та запропонувати комплекс заходів, спрямованих на поліпшення результативності надання таких благ з погляду їхнього бюджетування, подолання регіональних асиметрій і активізації попиту на них (с. 326-328, 342-343, 359-360).

У п'ятому розділі – **«Напрями удосконалення процесу відтворення суспільних благ в економічній системі України»** – обґрунтовано необхідність застосування активніших заходів щодо запровадження програмно-цільового бюджетування у систему відтворення суспільних благ (с. 395-396, 404). Автором сформовано методологічні засади вивчення іноземного досвіду відтворення суспільних благ на підставі структурування видатків Зведеного бюджету, коефіцієнтів еластичності видатків Зведеного бюджету за ВВП, індексу змін структури видатків Зведеного бюджету, здійснення кластерного аналізу, міжкраїнного аналізу фіскальної децентралізації (с. 364-379). Це дало змогу здійснити порівняння основних закономірностей відтворення суспільних благ в Україні, країнах ЄС, Польщі та Російській Федерації, обґрунтувати головні підходи до впровадження зарубіжного досвіду організації виробництва суспільних благ у вітчизняну практику (с. 380-381).

Науково обґрунтованою є концептуальна модель відтворення суспільних благ в економічній системі України в контексті реалізації стратегії сталого розвитку. У ній графічно представлено головні закономірності теоретичного конструювання відтворення суспільних благ, чинники, які внутрішньо притаманні організації виробництва таких благ, і характер його взаємодії з національною економічною системою та інститутом суспільного вибору (с. 428). Заслуговує на

увагу систематизація основних загроз дестабілізації відтворення суспільних благ, узагальнення підходів до оцінювання та детермінація напрямів усунення/мінімізації (с. 427, додаток III, рис. III.1). У дисертації доведено, що безумовним імперативом поліпшення відтворення суспільних благ в умовах реалізації стратегії сталого розвитку є зменшення амплітуди невизначеності еволюції економічної системи України та інституту суспільного вибору.

Отже, ознайомлення з дисертаційною роботою М. В. Кічурчак дає змогу констатувати, що виклад матеріалу є логічним, розкриває її головні положення, у висновках до розділів і загальних висновках стисло відображено основний зміст дослідження, науково обґрунтованими є пропозиції та рекомендації щодо визначення базових напрямів удосконалення перманентності забезпечення/надання суспільних благ з урахуванням реалізації стратегії сталого розвитку в економічній системі України.

6. Повнота викладення основних результатів і положень дисертації у наукових фахових виданнях і в авторефераті

Ґрунтовне вивчення наукових публікацій здобувача та порівняння їх з основними положеннями, висновками та рекомендаціями представленими у дисертації дають змогу стверджувати, що вони достатньо повно висвітлені. Загальний обсяг наукових публікацій становить 83,61 д.а. За результатами проведеного дослідження опубліковано: одну одноосібну монографію, шість монографій у співавторстві, тридцять статей – у наукових фахових України, одну – у виданні України, що представлено у міжнародних наукометричних базах, шість статей у закордонних виданнях, двадцять чотири публікації – у виданнях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації (на численних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах), дві – додатково відображають наукові результати дисертації. Відзначимо те, що серед опублікованих автором статей двадцять статей входять до різних міжнародних наукометричних баз, з них п'ять – до Scopus.

Вважаємо, що повнота висвітлення положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях за темою дисертаційної роботи відповідає чинним вимогам.

Зміст дисертаційної роботи, її наукова новизна та висновки повною мірою відображено у викладеному в авторефераті. Автореферат дисертації не містить інформації, яка не подана у дисертаційній роботі. Автореферат написано та оформлено згідно із встановленими вимогами, подані у ньому наукові результати, висновки і рекомендації ідентичні до положень дисертаційної роботи, є логічними та послідовними. Ілюстративні унаочнення допомагають краще зрозуміти та оцінити головні положення дисертаційної роботи, яку представлено до захисту.

7. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації

У цілому позитивно оцінюючи результати наукового дослідження Кічурчак М.В., необхідно зробити деякі зауваження та зазначити, що у дисертаційній роботі мають місце окремі дискусійні положення, в основному пов'язані з системною складністю й широтою предмету дослідження.

1. У визначенні мети, наукової новизни та у висновках автор зазначає нове розв'язання важливої наукової проблеми, пов'язаної з розробленням теоретико-методологічних і практичних засад відтворення суспільних благ в економічній системі України з огляду на реалізацію стратегії сталого розвитку. Хоч у дисертації активно вживається категорія сталого розвитку (с. 47, 66, 138, 160, 182, 196, 263, 325 та ін.), однак орієнтованість на реалізацію стратегії сталого розвитку не зазначено у плані роботи. У першому розділі варто було би посилити системність представлення «Цілей сталого розвитку» та уточнити значення відтворення суспільних благ для забезпечення реалізації цих цілей. Вважаємо, що це б допомогло краще специфікувати існуючі взаємозв'язки між відтворенням суспільних благ та іншими процесами в економічній системі з огляду на реалізацію стратегії сталого розвитку в Україні.

2. У дисертаційній роботі недостатньо чітко розставлено акценти щодо визначення сутності, структури та особливостей функціонування сучасних економічних систем, а також місця в них процесів відтворення суспільних благ. Дисертаційна робота значно виграла б, якби автор з позиції теоретичної економіки чіткіше окреслив зв'язок таких властивостей системи як її цілісність,

адаптивність, самоорганізаційність, еволюційність і здатність до вдосконалення/або деградації з особливостями відтворення суспільних благ (с. 156). Це зауваження зумовлено також тим, що у дисертації наведено переконливі аргументи щодо доцільності застосування системно-синергетичної парадигми, але не повною мірою з'ясовано адаптивні можливості відтворення суспільних благ в економічній системі в умовах мінливості її зовнішнього та внутрішнього середовища.

3. Дискусійним, на наш погляд, є вибір для дослідження лише однієї зі сфер національної економіки (культури) для оцінки потенціалу відтворення суспільних благ та його реалізації в економічній системі України. Таке дослідження дуже ґрунтовне, але не дає повного уявлення про реалізацію цілей сталого розвитку в Україні на основі відтворення суспільних благ, що стосуються усіх сфер та рівнів їх надання.

4. Автор справедливо зазначає, що «діяльність держави і спільнот, спрямовану на обмеження споживання суспільних антиблаг і розроблення заходів, орієнтованих на зменшення негативних наслідків від їхнього споживання окремою особою і суспільством, також можна розглядати як складову відтворення суспільних благ» (с. 60). Однак, на наш погляд, потребують конкретизації підходи до класифікації суспільних антиблаг, що сприяло би кращому окресленню теоретико-прикладних засад мінімізації/усунення негативних наслідків їхнього впливу на розвиток економічної системи і поліпшило теоретичну об'єктивізацію процесу відтворення суспільних благ.

5. В опонованій дисертаційній роботі звернено увагу на співвідношення понять «державно-приватне партнерство» і «публічно-приватне партнерство», однак зазначено, що їх різниця пояснюється лише точністю перекладу на українську мову англійського слова «public» (с. 277). На нашу думку, потрібно було б на теоретико-методологічному рівні чіткіше визначити як взаємоузгоджуються між собою державно-приватне і публічно-приватне партнерство. Адже у якості публічного партнера можуть виступати не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, громадські

організації, благодійні фонди та ін. Це дало б змогу виокремити інститут публічно-приватного партнерства та обґрунтувати критерії його використання у системі відтворення суспільних благ.

6. У параграфі 5.1 представлено «зарубіжний досвід організації виробництва суспільних благ і можливості його адаптації до вітчизняних умов господарювання». Ознайомлення з його змістом виявило, що увага концентрується на узагальненні зарубіжного досвіду країн ЄС і окремих постсоціалістичних країн у сфері відтворення суспільних благ, що стосується функціональних спроможностей держави забезпечувати цей процес на національному і субнаціональному рівнях. Відзначимо, що зарубіжний досвід інших країн з організації виробництва таких благ, що пов'язаний з діяльністю інституту державно-приватного партнерства і приватного забезпечення таких благ розглянуто в інших розділах дисертаційної роботи (3.2 і 3.4), а все ж таки його доцільно подати у параграфі 5.1. Це надало цьому параграфу системності і методологічної довершеності.

7. Дисертаційна робота перенасичена фактичним матеріалом, використання якого не завжди доцільне з погляду досягнення поставленої мети і завдань дослідження. Обсяг додатків складає 178 сторінок. Не весь поданий матеріал таблиць розпізнається достатньою мірою. Існує також непропорційність у обсягах викладу змісту окремих розділів роботи. Так, перший розділ подано на 108 сторінках, другий – на 56 сторінках, третій – на 108 сторінках, четвертий – на 53 сторінках, п'ятий – на 70 сторінках.

Разом з тим, наведені зауваження та дискусійні положення дисертації М. В. Кічурчак не є принциповими, вони відображають лише складність та багатоаспектність досліджуваної наукової проблеми, націлюють на продовження наукових дискусій у цій сфері. Вони не мають суттєвого впливу на загальну позитивну оцінку опонованої дисертаційної роботи та не погіршують її якість.

Загальні висновки

Ознайомлення з дисертаційною роботою Кічурчак Маріанни Василівни на тему «Відтворення суспільних благ в економічній системі України» є

завершеним, самостійно виконаним та логічно побудованим науковим дослідженням, яке містить оригінальне вирішення актуальної наукової проблеми – поглиблення наявних і розроблення нових теоретико-методологічних і прикладних засад удосконалення відтворення суспільних благ в економічній системі України. Сформульовані теоретико-методологічні і практичні положення наукової новизни, висновки, пропозиції та рекомендації є достатньо обґрунтованими та достовірними, підґрунтям чого є значний обсяг опрацьованого матеріалу та апробація результатів дослідження.

Дисертаційна робота «Відтворення суспільних благ в економічній системі України» є актуальним, завершеним і самостійним науковим дослідженням, містить наукову новизну, має теоретичне і практичне значення, за логікою викладу та структурою відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами і доповненнями, затвердженими постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р. і № 567 від 27 липня 2016 р.), її автор, Кічурчак Маріанна Василівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Галушка З.І.

*Відзив надійшов до
Секретаріату Вченої
ради 15.02.2016 р.
Вчений секретар
Сидісенко М.В.*